

УДК 351.82:338.24(477)

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.214.288-298>

Юричина І.А.

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

Yurychyna Iryna

Leonid Yuzkov Khmelnytsky University of Management and Law

<https://orcid.org/0000-0002-6054-2042>

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ: ПЕРЕДУМОВИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У статті досліджено організаційно-економічний механізм місцевого економічного розвитку як інструмент реалізації державної політики на місцевому рівні. Визначено основні передумови місцевого економічного розвитку, серед яких інституційно-правові, економічні, інфраструктурні, соціальні, інноваційні, екологічні, туристично-культурні, а також безпекові та геополітичні чинники. Розкрито роль децентралізації як ключового драйвера трансформації системи місцевого самоврядування та підвищення його фінансової й управлінської спроможності. Запропоновано концептуальну модель організаційно-економічного механізму місцевого економічного розвитку, яка включає суб'єктний, функціональний та результативний рівні. Виокремлено інструменти розвитку територіальних громад, зокрема стратегічне планування, цифровізація, державно-приватне партнерство, залучення інвестицій та розвиток людського капіталу.

Ключові слова: місцевий економічний розвиток, територіальна громада, децентралізація, організаційно-економічний механізм, публічне управління, розвиток.

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF LOCAL ECONOMIC DEVELOPMENT: PREREQUISITES AND TRENDS OF PROVISION

This article examines the organizational and economic mechanism of local economic development as a tool for implementing state policy at the local level in the context of contemporary challenges, including martial law, decentralization, and Ukraine's postwar recovery.

The article identifies the main prerequisites for local economic development, including institutional and legal, economic, infrastructural, social, innovative, environmental, tourism and cultural, as well as security and geopolitical factors.

The role of decentralization as a key driver of the transformation of the local self-government system and the enhancement of its financial and managerial capacity is explored. The key areas of activity of the territorial community aimed at ensuring local economic development are analyzed.

Scientific approaches to interpreting the essence of the organizational-economic mechanism are analyzed, which has made it possible to define it as a comprehensive system of organizational, economic, institutional, and managerial tools. A definition of the organizational-economic mechanism of local economic development has been formulated, understood as a comprehensive system of tools, forms, and methods of interaction between local self-government bodies, economic entities, and the public, aimed at ensuring the economic stability, competitiveness, and sustainable development of territorial communities in the face of contemporary challenges.

A conceptual model of the organizational and economic mechanism for local economic development is proposed, which includes conceptual, functional, and outcome levels. Particular attention is paid to modern tools for the development of territorial communities, specifically strategic planning, digitalization, public-private partnerships, investment attraction, and human capital development.

It is concluded that the effectiveness of local economic development depends on coordinated interaction between the state, business, local self-government bodies, and the public, as well as on the implementation of a systematic approach to managing territorial development amid uncertainty and military challenges.

Keywords: local economic development, territorial community, decentralization, organizational and economic mechanism, public administration, development.

JEL classification: R11, R58, H70, H79.

Постановка проблеми. У сучасних умовах трансформації системи публічного управління, поглиблення процесів децентралізації, воєнних викликів та необхідності повоєнного відновлення України особливої актуальності набувають питання забезпечення сталого місцевого економічного розвитку. Ефективність функціонування територіальних громад значною мірою залежить від їхньої здатності формувати конкурентоспроможну місцеву економіку, залучати інвестиції, підтримувати підприємницьку діяльність, створювати нові робочі місця та забезпечувати належний рівень добробуту населення.

Водночас сучасні умови характеризуються високим рівнем економічної невизначеності, обмеженістю фінансових ресурсів, руйнуванням виробничої та соціальної інфраструктури, міграційними процесами та зміною пріоритетів державної політики розвитку територій. За таких обставин зростає потреба у формуванні дієвого організаційно-економічного механізму місцевого економічного розвитку, який забезпечував би узгоджену взаємодію органів державної влади, місцевого самоврядування, бізнесу та громадськості, а також сприяв ефективному використанню наявного потенціалу територіальних громад.

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень у сфері місцевого розвитку, питання визначення передумов формування та сучасних тенденцій забезпечення організаційно-економічного механізму місцевого економічного розвитку потребують подальшого наукового осмислення. Особливо актуальним є дослідження інструментів, механізмів та інституційних засад, здатних забезпечити економічну стійкість територій в умовах сучасних викликів і створити основу для їхнього довгострокового розвитку, адже без глибокого аналізу передумов та виявлення чітких тенденцій неможливо налаштувати цей механізм так, щоб він працював як єдина система, трансформуючи внутрішні ресурси громади у її стійке економічне зростання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз передумов формування місцевого економічного розвитку привертав значну увагу дослідників у галузі економіки та публічного управління. Загальні аспекти відображені в працях: І. А. Бланка, Г. Астапова, О. В. Василик, О. А. Грішнєвої, І. П. Білої, О. М. Паламарчука, О. М. Тридіда, С. В. Мочерного, Ю. Осипова, О. Єрьоменко, Т. В. Терещенко, В. О. Григоренка, В. Кушнірука, І. Б. Ковтун та інших.

При цьому варто зазначити, що в науковій спільноті не достатньо проаналізований організаційно-економічний механізм місцевого економічного розвитку в Україні, що зумовлює необхідність комплексного дослідження його змісту, передумов формування, особливостей функціонування та визначення сучасних напрямів удосконалення.

Мета статті — комплексне дослідження змісту організаційно-економічного механізму місцевого економічного розвитку, визначенні передумов його формування та функціонування, а також виявлення сучасних тенденцій забезпечення місцевого економічного роз-

витку в умовах сучасних викликів в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети в дослідженні застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема: аналізу та синтезу, для розкриття сутності організаційно-економічного механізму та його складових; індукції та дедукції – при узагальненні тенденцій місцевого економічного розвитку та при формуванні висновків; історичний метод – для аналізу історичних переумов становлення місцевого економічного розвитку, зокрема за умов децентралізації; графічний метод - для побудови схеми організаційно-економічного механізму; табличний метод - для систематизації результатів дослідження та візуалізації структурних компонентів місцевого економічного розвитку.

Виклад основних результатів дослідження. Місцевий економічний розвиток створює базу і є важливим джерелом підвищення якості життя населення, оскільки в ході взаємозалежних процесів економічного розвитку створюються передумови для підвищення доходів громадян, споживання, рівня освіти і медичного обслуговування. А також створюються умови, які сприяють зростанню самоповаги людей в результаті формування соціальної, політичної, економічної та інституційної систем, орієнтованих на підвищення престижності особистості в суспільстві [1, с. 31-32].

Ефективність функціонування та динаміка розвитку громади безпосередньо формуються через результативність застосування комплексу організаційно-економічних важелів та інструментів, які спрямовані на підтримку та розвиток територіальних громад. Системна гармонізація взаємозв'язків між організаційними та економічними складниками дозволяє сформувати дієвий механізм управління, що виступає фундаментальною передумовою забезпечення сталого соціально-економічного розвитку та зміцнення конкурентних переваг громади.

Варто відмітити, що місцевий економічний розвиток в Україні залежить від сукупності економічних, правових, політичних, соціальних тощо передумов. Окремі з них представлені у табл. 1.

Місцевий економічний розвиток в Україні є багатофакторним процесом, що залежить від ефективного використання ресурсів, стратегічного планування та співпраці між владою, бізнесом і громадою. Особливу роль відіграють децентралізація, інвестиційна привабливість, розвиток інновацій та підтримка малого і середнього бізнесу. Важливими є також екологічна стійкість, цифровізація, безпекові аспекти та міжнародна інтеграція.

Тому, відповідно до аналізу передумов формування місцевого економічного розвитку, варто зазначити, що в Україні у 2015 році, розпочалась найважливіша реформа, яка стосувалася зміни адміністративно-територіального устрою, повноважень, формування ресурсів та відповідальності місцевих громад за власний розвиток. За оцінками експертів, це одна із найуспішніших реформ, які проводилися в Україні. Зупинимось на цьому питанні більш детально.

Таблиця 1

Передумови виникнення місцевого економічного розвитку

	Назва	Характеристика
1.	Інституційно-правові передумови	1. Децентралізація – передача повноважень та фінансових ресурсів від центральної влади до місцевого самоврядування. Завдяки реформі громади отримали більше можливостей для розвитку. 2. Законодавча база – закони про місцеве самоврядування, державно-приватне партнерство, інвестиційну діяльність тощо. 3. Антикорупційна політика – прозорість управління, відкриті конкурси та електронні сервіси для ведення бізнесу.
2.	Економічні передумови	1. Фінансова спроможність громад – доходи місцевих бюджетів, зокрема частка ПДФО, акцизних та земельних податків. 2. Доступність інвестицій – наявність сприятливого інвестиційного клімату та міжнародних грантових програм (наприклад, від ЄС, Світового банку). 3. Розвиток малого і середнього бізнесу (МСБ) – підтримка підприємництва, бізнес-інкубатори та пільгове кредитування. 4. Диверсифікація місцевої економіки – розвиток нових галузей, зменшення залежності від однієї сфери (наприклад, від промисловості в окремих регіонах).
3.	Інфраструктурні передумови	1. Розвиток транспортної та логістичної інфраструктури – модернізація доріг, залізничного та авіасполучення. 2. Доступ до енергетичних ресурсів – ефективне використання енергетики, розвиток відновлюваних джерел. 3. Цифрова трансформація – покращення інтернет-покриття, електронне урядування, автоматизація бізнес-процесів.
4.	Соціальні передумови	1. Ринок праці – рівень зайнятості, підготовка кадрів, адаптація до змін ринку праці. 2. Освіта та наука – наявність закладів освіти, наукових установ, у тому числі, тих, що забезпечують нові технології та інновації. 3. Рівень життя населення – добробут, міграційні процеси, якість медичних та соціальних послуг.
5.	Екологічні передумови	1. Збереження природних ресурсів – екологічна безпека, раціональне використання водних, земельних та лісових ресурсів. 2. Розвиток «зеленої» економіки – впровадження енергоефективних технологій та альтернативної енергетики.
6.	Інноваційні та технологічні передумови	1. Розвиток інноваційних кластерів – створення технологічних парків, бізнес-інкубаторів та центрів підтримки стартапів. 2. Автоматизація та цифровізація бізнесу – впровадження IT-рішень у виробничі процеси, електронні сервіси для підприємців. 3. Науково-дослідні розробки – співпраця університетів, наукових центрів та бізнесу для створення нових технологій. 4. Розвиток штучного інтелекту та smart-рішень – цифрові міста, автоматизовані системи управління ресурсами громади.
7.	Туристично-культурні передумови	1. Розвиток внутрішнього та міжнародного туризму – залучення інвестицій у туристичну інфраструктуру, промоція культурної спадщини. 2. Розвиток креативної економіки – підтримка креативних індустрій (дизайн, IT, кіноіндустрія, музика). 3. Фестивалі, виставки, ярмарки – активізація культурних подій як засобу економічного розвитку громад. 4. Збереження історичних пам'яток – реставрація архітектурних об'єктів, створення нових туристичних маршрутів.
8.	Державна та міжнародна підтримка	1. Фінансова допомога від держави – субвенції, дотації, програми розвитку громад. 2. Європейські гранти та інвестиційні програми – співпраця з ЄС, USAID, Світовим банком, Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР). 3. Державно-приватне партнерство – залучення бізнесу до розвитку місцевої інфраструктури та соціальних ініціатив. 4. Розвиток кооперації громад – об'єднання зусиль кількох громад для реалізації спільних проектів (клас-терні ініціативи, міжмуніципальне співробітництво).
9.	Геополітичні та безпекові фактори	1. Військові виклики – вплив війни на економічну активність громад, вимушене переміщення бізнесу та населення. 2. Розбудова оборонної промисловості – можливості для регіонального розвитку через виробництво оборонної продукції. 3. Зміна логістичних шляхів – розвиток портової інфраструктури, розширення залізничних і автомобільних коридорів у бік ЄС. 4. Післявоєнна відбудова територій – залучення інвестицій та міжнародної допомоги для відновлення зруйнованої інфраструктури.

Джерело: складено автором.

Так, Урядом 01 квітня 2014 р. була схвалена Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (розпорядження КМУ № 333-р) та затверджено План заходів з її реалізації (розпорядження КМУ № 591-р від 18.06.2014) [2]. Реформа передбачає створення спроможних громад з

можливостями самозабезпечення та саморозвитку, тобто, громад, які за рахунок власних ресурсів, зможуть вирішувати питання місцевого значення. Вважаємо за необхідне проаналізувати кількість створення територіальних громад в Україні (табл. 2).

Таблиця 2

Кількість новостворених територіальних громад в період 2015-2020 рр.

Рік	Кількість створених громад
2015	159
2016	184(+25)
2017	414 (+230)
2018	706 (+292)
2019	969(+263)
2020	1469 (+500)

Джерело: складено автором на основі [3].

У результаті адміністративно-територіальної реформи в країні створено 1469 територіальних громад (в т.ч. 31 територіальна громада на непідконтрольній території в межах Донецької та Луганської областей).

Проте, крім результатів об'єднання, реформа з децентралізації кардинально змінила бачення місця та ролі ОМС у системі міжбюджетних відносин. На сьогодні їх повноваження полягають не лише у забезпеченні громадян необхідними послугами (освітніми, медичними, соціальними), а й у розробці та запровадженні ефективних інструментів МЕР. Міський, селищний, сільський голова повинен стати успішним управлінцем з професійною командою, які здатні побудувати якісну систему управління соціально-економічними процесами на місцевому рівні [4, с. 16].

Поряд з інституційним аспектом забезпечення МЕР зауважимо, що важливим завданням для громад є розроблення ефективного інструментарію використання бюджетних коштів, при якому досягатиметься кумулятивний ефект: щоб кожна вкладена гривня приносила додатковий соціально-економічний ефект. А для цього необхідно:

- якісне стратегічне планування місцевого розвитку;
- залучення інвестиційних проектів;
- співпраця бізнесу-влади-громадськості;
- створення сприятливого середовища для ведення підприємницької діяльності тощо.

У цьому контексті неабиякої актуальності набирає питання розвитку економічної системи, без якої громади не зможуть стати успішними та фінансово спроможними. Саме економічна активність у громаді, розвиток бізнес середовища здатні формувати бюджет громади і те, на якому вони знаходяться рівні фактично залежить життєдіяльності громади. Саме тому цей напрям повинен стати пріоритетним для ОМС, що не лише сприяє зростанню доходів бюджетів, але й забезпечує надання якісних послуг населенню, збільшення рівня самозайнятості громадян, інвестиційної привабливості територій, формуванню конкурентоспроможності, запровадженню інновацій, залученню інвести-

цій тощо.

Варто підкреслити, що місцевий економічний розвиток є важливою передумовою забезпечення сталого розвитку територій, оскільки сприяє зміцненню економічного потенціалу громад, підвищенню їхньої соціальної стійкості та здатності ефективно реагувати на безпекові вимоги. Громада як ключовий суб'єкт місцевого економічного розвитку має реалізовувати системний підхід, спрямований на активізацію економічної діяльності, створення робочих місць, розвиток підприємництва та формування сприятливих умов для довгострокового сталого розвитку території. Такий підхід знаходить своє відображення у стратегічних кроках, відображених на рис. 1.

На цій підставі виокремимо ключові завдання громади для економічного поступу, зокрема:

- впровадження цілісної системи стратегічного планування, адже без підготовки стратегічного плану місцевий розвиток неможливий, оскільки відповідні проекти, заходи залишатимуться хаотичними й точковими. Джерела наголошують на необхідності впровадження нової системи: «державна стратегія – регіональні стратегії – стратегії громад». Усі ці документи мають бути логічно узгоджені між собою та синхронізовані з Планом України, затвердженим Кабінетом Міністрів України, відповідними європейськими директивами, що дозволить досягти синергії та узгодженості у питанні забезпечення розвитку всієї країни [5];
- формування професійної команди відповідальних осіб, яка забезпечує планування, координацію та реалізацію заходів економічного розвитку територіальної громади. Наявність такої команди дозволяє забезпечити системний підхід до управління розвитком території, підвищити ефективність використання місцевих ресурсів та посилити спроможність громади залучати інвестиції й реалізовувати проекти розвитку. Важливу роль тут відіграють агенції регіонального розвитку, які в умовах війни переорієнтували свою діяльність на підтримку малого й середнього підприємництва, сприяння релокації бізнесу та підготовку грантових проектів для подолання наслідків агресії;

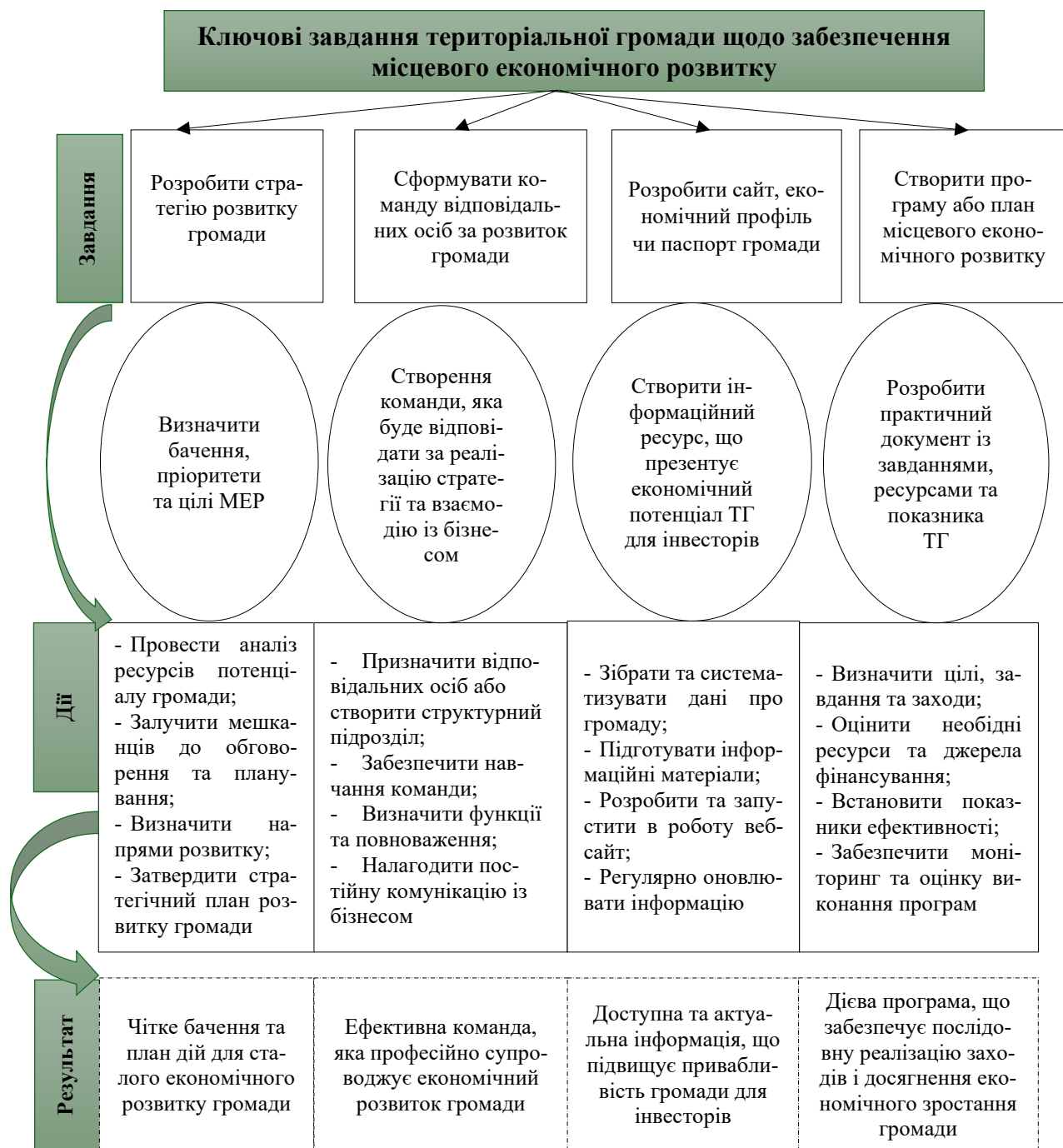

Рис. 1. Ключові завдання територіальної громади щодо забезпечення місцевого економічного розвитку.

Джерело: систематизовано автором на основі [3].

- створення та регулярне оновлення економічного профілю (паспорта) громади. Цей документ має визначати та описувати основні ресурси громади, враховуючи нові реалії: зміни в демографічній структурі через вимушену міграцію, результати релокації підприємств та втрату або трансформацію економічного потенціалу. Важливо використовувати сучасні цифрові технології та геоінформаційні системи для аналітичного забезпечення процесів управління та постійного моніторингу стану ресурсів. Оновлення такого профілю не рідше одного разу на рік дозволяє громаді оперативно реагувати на зміни в економічному ландшафті;

- розробка та реалізація програм комплексного відновлення, адже кожна громада має детально описати проекти, які вона планує реалізувати. Програма комплексного відновлення території визначає просторові, містобудівні та соціально-економічні пріоритети. Вона дозволяє громадам, що мають відставання або руйнування, планувати майбутнє на засадах «людиноцентризму», енергоефективності та сталого розвитку. Наявність портфеля чітко сформульованих проектів є обов'язковою умовою для залучення фінансування, зокрема через Державний фонд регіонального розвитку або міжнародну технічну допомогу.

Отже, лише через перехід від «філософії конкурен-

ції» до «філософії взаємодопомоги та згуртованості», а також через чітке дотримання алгоритмів стратегічного планування, громади зможуть забезпечити ефективне відновлення та довгостроковий економічний розвиток.

Крім цього місцевий економічний розвиток у громадах має сприяти:

- впровадженню стратегічного планування в територіальній громаді, яке виступатиме фундаментальним інструментом забезпечення її сталого соціально-економічного розвитку та підвищення рівня конкурентоспроможності;
- раціональному поділу власних фінансових надходжень;
- залученню мешканців територіальної громади до процесів публічного управління має стати фундаментальною умовою ефективної мобілізації людського потенціалу, який визначено одним із ключових внутрішніх чинників та стратегічних ресурсів регіонального розвитку;
- підтримці місцевих підприємств та залученню їх до різних ініціатив;
- активній участі у різних урядових проєктах, які спрямовані на підтримку та розвиток громади;
- співпраці з громадами, адже це створює необхідні умови для інтенсивного обміну знаннями, досвідом та кращими практиками, що суттєво підвищує адаптивність місцевих систем до кризових викликів.

Варто зауважити, що однією з найважливіших конкурентних переваг територіальної громади та ключовим активом для місцевого розвитку є її людський потенціал. Економічний і соціальний розвиток громади залежить насамперед від її людей, зокрема від їх досвіду, знань, інтелекту, креативності, ідей, володіння інформацією, бажання та вміння працювати та створювати суспільні блага. Розвитку людського капіталу сприяють модернізація та розширення сфери зайнятості, підвищення якості освіти, взаємодія з освітніми, професійно-технічними закладами, покращення сфери охорони здоров'я, покращення доступу до культурних та інших послуг.

24 лютого 2022 року стало переломним для розвитку Української держави. Війна зумовила формування нової реальності для територіальних громад і нові виклики для органів місцевого самоврядування. В умовах щоденної роботи громад над проблемами поточного життєзабезпечення вкрай важливо зуміти мобілізувати зусилля у громадах та переорієнтувати їх роботу на активізацію місцевого економічного розвитку.

Місцевий економічний розвиток має стати ключовою діяльністю для громади, а пріоритетними завданнями сьогодення для органів управління мають бути максимальна ефективність в управлінні ресурсним потенціалом відповідних територій (зокрема включення людського капіталу, фінансово-інвестиційного ресурсу, незадіяних земель в економічну діяльність), сприяння функціонуванню місцевого і релокованого бізнесу, створенню робочих місць, формування передумов для зростання надходжень до місцевих бюджетів. Сучасні умови війни зумовили присутність нових учасників

процесу місцевого економічного розвитку в громадах – внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та релокованого бізнесу, а також формування нових типів взаємодії та комунікаційних мереж. Більше того, зростання ролі безпекового фактора спричинило зміну інтересів стейкхолдерів місцевого економічного розвитку [6].

Безперечно основними завданнями, які стоять перед органами місцевого самоврядування в умовах війни, є:

- забезпечення безпеки населення та функціонування критичної інфраструктури, зокрема, органи місцевого самоврядування мають організовувати роботу систем цивільного захисту, підтримувати функціонування об'єктів життєзабезпечення (водо-, тепло-, електропостачання), координувати евакуаційні заходи та реагування на надзвичайні ситуації;
- підтримка економічної стійкості громади, адже важливим завданням є створення умов для збереження та відновлення діяльності підприємств, підтримка малого і середнього бізнесу, залучення інвестицій, розвиток локального підприємництва та формування нових робочих місць;
- соціальний захист населення, органи місцевого самоврядування забезпечують підтримку внутрішньо переміщених осіб, соціально вразливих категорій населення, ветеранів та сімей військовослужбовців, організовують гуманітарну допомогу та доступ до базових соціальних послуг;
- відновлення та розвиток територій, зокрема, оцінка завданих збитків, планування відбудови пошкоджених об'єктів, модернізація інфраструктури та впровадження принципів сталого розвитку й післявоєнної реконструкції;
- забезпечення продовольчої та енергетичної безпеки, громади повинні підтримувати стабільне постачання продуктів харчування, енергоресурсів, розвивати альтернативні джерела енергії та формувати резервні системи забезпечення;
- посилення взаємодії з державними органами та міжнародними партнерами, є надзвичайно важливим викликом, адже в умовах сьогодення партнерство є надзвичайно важливою складовою формування міцної держави, тому органи місцевого самоврядування мають активно співпрацювати з центральними органами влади, міжнародними організаціями, донорами та громадським сектором для залучення фінансової, технічної та гуманітарної допомоги;
- цифровізація управління та підвищення управлінської спроможності, особливо в умовах воєнних викликів особливого значення набуває впровадження цифрових сервісів, прозорих механізмів управління, електронного документообігу та кризового менеджменту;
- збереження соціальної згуртованості та довіри населення не менш важливим напрямом є забезпечення ефективної комунікації з громадянами, підтримка громадських ініціатив, розвиток волонтерського руху та формування стійкості громади до кризових явищ.

Незважаючи на значний ресурсний потенціал, який мають українські громади, та нові фінансові можливості, що з'явилися внаслідок децентралізації, багато територій все ще демонструють низькі показники економічної активності. Це свідчить про те, що самої лише наявності ресурсів – природних, фінансових чи людських – недостатньо для сталого розвитку; ключовою проблемою часто є неефективність існуючої системи управління та фрагментарне використання інструментів стимулювання.

Саме тому виникає потреба у формуванні цілісного організаційно-економічного механізму, який би об'єднав розрізнені важелі у єдину систему. Такий механізм покликаний стати тим управлінським фундаментом, що дозволить трансформувати внутрішній потенціал громади у її конкурентні переваги та забезпечити реальне економічне зростання навіть у складних сучасних умовах.

У сучасній науковій літературі відсутнє єдине загально визнане трактування поняття «організаційно-економічний механізм». Зупинимось більш детально на існуючих підходах до визначення сутності організаційно-економічного механізму як теоретичної основи для подальшого дослідження механізму забезпечення місцевого економічного розвитку.

А. Ю. Юрченко, яка визначає організаційно-економічний механізм як сукупність усіх можливих практичних заходів, засобів та важелів організаційного й економічного характеру, відповідних структур і регуляторів, методів управління та управлінських рішень, за допомогою яких реалізується регіональна політика [7].

Зі свого боку Паламарчук О. М. [8] визначає організаційно-економічний механізм як «сукупність організаційних і економічних важелів (кожному з яких властиві власні форми управлінського впливу), що впливають на економічні та організаційні параметри системи управління підприємством, сприяючи формуванню та посиленню його організаційно-економічного потенціалу, набуттю конкурентних переваг і забезпеченню ефективності діяльності організації в цілому».

Подібної позиції дотримується Варава Л. М., яка розглядає організаційно-економічний механізм як «сукупність засобів та методів створення системи цілісного управління розвитком та результатами діяльності організації» [9].

На думку Сімківа Л. Є., організаційно-економічний механізм є сукупністю організаційно-управлінських і економічних методів, форм та важелів впливу на соціально-економічний розвиток, що забезпечують досягнення системних цілей, зокрема створення передумов для довгострокової конкурентоспроможності економіки та стабільного економічного зростання, яке сприятиме підвищенню добробуту населення [10].

На думку В. Мочерного, організаційно-економічний механізм - це система основних форм, методів, важелів використання економічних законів, розв'язання протиріч суспільного виробництва, а також формування потреб, створення системи стимулів і узгодження економічних інтересів основних класів і соціальних груп [11].

Цуркан С. М. трактує організаційно-економічний механізм як систему взаємозалежних елементів-підсистем, що включає сукупність організаційних заходів і мір. Мету впливу організаційно-економічного механізму вона вбачає у збільшенні якості та ефективності функціонування підприємства [12, С. 66].

Загалом, проведений аналіз дозволяє виокремити декілька наукових підходів до трактування організаційно-економічного механізму: системний, інструментальний, функціонально-управлінський, цільовий, комплексний та процесний. Такі підходи дають підстави розглядати організаційно-економічний механізм місцевого економічного розвитку як багатовимірну та складну категорію, що функціонує на перетині інституційних, управлінських та економічних процесів. Різноманітність зазначених підходів підтверджує відсутність єдиного трактування цього поняття, водночас підкреслює його багатогранність і необхідність комплексного аналізу, оскільки лише їх поєднання забезпечує повне та об'єктивне розуміння сутності, структури й особливостей функціонування організаційно-економічного механізму в умовах сучасних трансформацій.

На наше переконання, організаційно-економічний механізм реалізації державної політики МЕР – це сукупність інструментів, методів, важелів та управлінських дій, за допомогою яких суб'єкт (підприємство, держава, галузь) впливає на економічні процеси для досягнення своїх цілей. Зокрема, під організаційно-економічним механізмом місцевого економічного розвитку розуміємо комплексну систему організаційних, економічних, інституційних та управлінських інструментів, форм і методів взаємодії органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання та громадськості, спрямовану на мобілізацію внутрішнього потенціалу територіальної громади, забезпечення її економічної стійкості, конкурентоспроможності та сталого розвитку в умовах сучасних викликів (рис. 2).

Перший (концептуальний) рівень механізму визначає тріаду базових елементів: суб'єкти, об'єкти та інструментарій. Особливістю сучасної архітектури МЕР є залучення до складу суб'єктів не лише органів місцевого самоврядування, а й бізнесу, наукових кіл та безпосередньо громади (модель «четверної спіралі»). Це дозволяє диверсифікувати вплив на об'єкти управління (ресурси, фінанси, майно). При цьому методологічну основу становлять сучасні інструменти, зокрема смарт-спеціалізація та форсайт-прогнозування, що дозволяють виявити приховані точки зростання території.

Другий (функціональний) рівень деталізує безпосередні канали реалізації державної політики МЕР через такі складові, зокрема організаційно-правова складова забезпечує легітимізацію процесів, формування інституційного базису та кадрового потенціалу громад; фінансово-економічна складова виступає головним драйвером і охоплює як внутрішні ресурси (місцеві бюджети, спільні проєкти), так і зовнішні джерела (гранти, інвестиції, податкові преференції); інформаційно-цифрова складова є критично важливою в умовах цифровізації, оскільки через впровадження геоінформацій-

них систем (ГІС) та формування територіального бренду, а також забезпечує прозорість та інвестиційну привабливість громади.

Третій (результативний) рівень замикає логіку механізму, фіксуючи стратегічні орієнтири розвитку. На відміну від суто фінансальних підходів, кінцевими ре-

зультатами функціонування механізму визначено триєдину мету: створення нових робочих місць (соціальний аспект), екологічну стійкість (екологічний аспект), загальне економічне відновлення та здатність до саморозвитку (економічний аспект).

Рис. 2. Організаційно-економічний механізм реалізації державної політики МЕР

Джерело: розроблено автором.

Таким чином, організаційно-економічний механізм виступає запорукою реалізації державної політики місцевого економічного розвитку, оскільки забезпечує координацію дій суб'єктів розвитку, раціональне використання ресурсного потенціалу території та досягнення стратегічних цілей громади. Водночас ефективність функціонування такого механізму значною мірою залежить від застосування сучасних інструментів

управління розвитком територій, які дозволяють адаптуватися до динамічних соціально-економічних змін, залучати інвестиції, підтримувати підприємництво та підвищувати конкурентоспроможність громад. У зв'язку з цим доцільно розглянути сучасні інструменти розвитку територіальної громади, що формують практичну основу реалізації місцевого економічного розвитку. Зокрема основі із них предствлені на рис. 3.

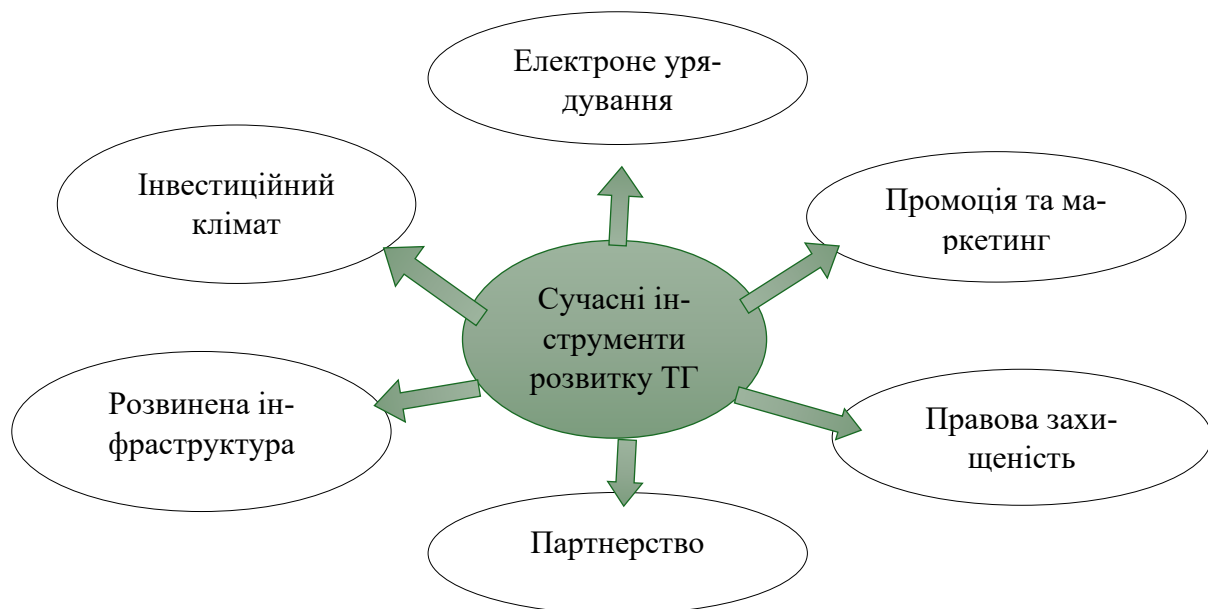

Рис. 3. Сучасні інструменти розвитку територіальної громади

Джерело: складено автором.

Тобто, для забезпечення ефективного місцевого економічного розвитку важливими аспектами на цей час є:

- залучення інвестицій у економіку територіальної громади, зокрема, розвиток бізнесу, соціально-економічні інновації. Залучення інвестицій є ключовим елементом стратегії економічного розвитку територіальної громади, оскільки інвестиції сприяють створенню нових робочих місць, збільшенню виробничих потужностей, розвитку інфраструктури та підвищенню якості життя населення. Розвиток малого та середнього бізнесу (МСБ) відіграє ключову роль у економічному розвитку країн по всьому світу, будучи одним з основних джерел інновацій, створення робочих місць та соціальної стабільності;
- розвинена інфраструктура, зокрема, розвиток вільних економічних зон та промислових парків, адже отримання податкових пільг, спрощене митне регулювання та адміністративне сприяння робить їх привабливими для іноземних та вітчизняних компаній, які зацікавлені у розширенні свого бізнесу;
- партнерство, яке дозволить об'єднати фінансові, кадрові, матеріальні та інші ресурси різних учасників для реалізації спільних проектів та програм, а також можливість для обміну своїми знаннями, досвідом та кращими практиками, що сприяє підвищенню ефективності МЕР;
- правова захищеність, адже вона створює стабільне та прогнозоване середовище для бізнесу, інвес-

торів та громадян, сприяючи економічному зростанню та розвитку громади;

- промоція та маркетинг виступає стимулятором для громад для залучення інвестицій, туристів, нових мешканців та розвитку власного бізнесу. Їх ефективне використання сприяє створенню позитивного іміджу території, підвищенню її конкурентоспроможності та покращенню якості життя населення;
- електронне урядування, не менш важлива складова місцевого економічного розвитку, адже значно спрощується доступ мешканців до отримання необхідних довідок, дозволів та інших послуг, прискорюється обробка документів, зменшується бюрократичне навантаження, забезпечується прозорість у роботі органів місцевого самоврядування та можливість залучення громадян до прийняття управлінських рішень.

Висновки. Отже, сучасний місцевий економічний розвиток України характеризується адаптацією до викликів війни, цифровізацією, розвитком всіх секторів економіки та підтримкою бізнесу. Запропонований організаційно-економічний механізм місцевого економічного розвитку дозволяє комплексно поєднати інструменти стратегічного планування, фінансового забезпечення, цифровізації, партнерської взаємодії та інноваційного розвитку. Його практична реалізація сприятиме підвищенню ефективності використання внутрішніх ресурсів громад, створенню нових робочих місць, зміцненню інвестиційної привабливості територій та забезпеченню економічного відновлення України на

місцевому рівні.

Перспективи подальших досліджень доцільно зосередити на розробленні методичного підходу до оцінювання економічного потенціалу територіальних громад у період повоєнного відновлення, формуванні системи показників ефективності організаційно-економічного механізму місцевого економічного розвитку, а також на дослідженні сучасних інструментів залучення інвестицій, розвитку людського капіталу, цифрової трансформації та міжмуніципального співробітництва.

Декларація щодо використання інструментів штучного інтелекту.

В ході підготовки статті було використано інструменти генеративного штучного інтелекту (ChatGPT-4, OpenAI, 2025) для цілей пошуку та узагальнення літератури та покращення структури і логіки статті. Жоден текст, згенерований за допомогою штучного інтелекту, не використовувався без критичного редагування. Автор несе повну відповідальність за науковість, точність та цілісність контенту.

Список використаних джерел:

1. Максимова Т. С. Формування механізму діагностування та прогнозування економічного і соціального розвитку регіонів : дис. д-ра екон. наук : 08.10.01. Донецьк, 2004. С. 31-32.
2. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження від 1 квітня 2014 р. № 333-р. / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (дата звернення: 29.05.26).
3. Територіальні громади. Децентралізація. URL: <https://decentralization.ua/newgromada> (дата звернення: 29.05.26).
4. Як створити у громаді умови для сталого економічного розвитку: можливості та практики. Децентралізація. 2021. URL: <https://decentralization.ua/news/13669> (дата звернення: 29.05.26).
5. Про схвалення Плану України : Розпорядження від 18.03.2024 р. № 244-р, зі змінами та доповненнями № 817-р від 01.08.2025. / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 29.05.26).
6. Пронько Л. М. Економічний розвиток територіальних громад: сутність, особливості та стратегічні перспективи. Економіка та суспільство. 2024. Вип. 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-65>
7. Юрченко А. Ю. Формування організаційно-економічного механізму розвитку і безпеки регіону. Причорноморські економічні студії. 2016. Вип. 7. С. 197-201. URL: <http://bses.in.ua/journals/2016/7-2016/40.pdf> (дата звернення: 29.05.26).
8. Паламарчук О. М. Сутність та формування організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю підприємства. Економічний вісник університету. 36. наук. пр. вчених та аспірантів. 2011. Вип. 17-2. С. 73-78. URL: <https://ideas.repec.org/a/scn/032862/15979635.html> (дата звернення: 29.05.26).
9. Варава Л. М., Арутюнян А. Р., Варава А. А. Організаційно-економічні підходи до управління конкурентоспроможністю промислового підприємства. Економічний вісник Національного гірничого університету. 2015. № 3. С. 96-101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2015_3_14 (дата звернення: 29.05.26).
10. Сімків Л. Є. Організаційно-економічний механізм регулювання регіонального розвитку: його суть і напрямки вдосконалення. Економіка та організація виробництва. 2002. № 2(3). URL: <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/844/4/1228r.pdf> (дата звернення: 29.05.26).
11. Мочерний С. В. Економічна теорія : посібник. Київ : Академія, 2001. 656 с.
12. Цуркан С. М. Сутність та складові елементи організаційно-економічного механізму використання персоналу промислових підприємств. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. 2016. № 2(1). С. 62–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pirpr_2016_2%281%29_14 (дата звернення: 29.05.26).

References:

1. Maksymova, T. S. (2004). Formuvannia mekhanizmu diahnostuvannia ta prohnozuvannia ekonomichnoho i sotsialnoho rozvytku rehioniv [Formation of the mechanism for diagnosing and forecasting the economic and social development of regions] (Doctoral dissertation). Donetsk. [in Ukrainian].
2. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2014, April 1). Pro skhvalennia Kontseptsii reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia ta terytorialnoi orhanizatsii vlady v Ukraini [On approval of the Concept of reforming local self-government and the territorial organization of power in Ukraine]: Order No. 333-r. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
3. Decentralization in Ukraine. (n.d.). Terytorialni hromady [Territorial communities]. <https://decentralization.ua/newgromada> [in Ukrainian].
4. Decentralization in Ukraine. (2021). Yak stvoryty u hromadi umovy dlia staloho ekonomichnoho rozvytku: mozhlyvosti ta praktyky [How to create conditions for sustainable economic development in a community: Opportunities and practices]. <https://decentralization.ua/news/13669> [in Ukrainian].
5. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2024). Pro skhvalennia Planu Ukrainy: Rozporiadzhennia vid 18.03.2024 r. № 244-r, zi zminamy ta dopovnenniamy № 817-r vid 01.08.2025 [On approval of the Ukraine Plan (with amendments and additions No. 817-r dated 01.08.2025)]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-2024-%D1%80> [in Ukrainian].

6. Pronko, L. M. (2024). Ekonomichnyi rozvytok terytorialnykh hromad: sutnist, osoblyvosti ta stratehichni perspektyvy [Economic development of territorial communities: Essence, features and strategic perspectives]. *Ekonomika ta suspilstvo*, (59). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-65> [in Ukrainian].
7. Yurchenko, A. Yu. (2016). Formuvannia orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu rozvytku i bezpeky rehionu [Formation of the organizational and economic mechanism for regional development and security]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, (7), 197–201. <http://bses.in.ua/journals/2016/7-2016/40.pdf> [in Ukrainian].
8. Palamarchuk, O. M. (2011). Sutnist ta formuvannia orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpriemstva [The essence and formation of the organizational and economic mechanism of enterprise competitiveness management]. *Ekonomichnyi visnyk universytetu: zb. nauk. pr. vchenykh ta aspirantiv*, 17(2), 73–78. <https://ideas.repec.org/a/scn/032862/15979635.html> [in Ukrainian].
9. Varava, L. M., Arutiunian, A. R., & Varava, A. A. (2015). Orhanizatsiino-ekonomichni pidkhody do upravlinnia konkurentospromozhnistiu promyslovoho pidpriemstva [Organizational and economic approaches to managing the competitiveness of an industrial enterprise]. *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu*, (3), 96–101. http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2015_3_14 [in Ukrainian].
10. Simkiy, L. Ye. (2002). Sutnist ta napriamky vdoskonalennia orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu rehuliuвання rehionalnoho rozvytku [The essence and directions of improvement of the organizational and economic mechanism of regional development regulation]. *Ekonomika ta orhanizatsiia vyrobnytstva*, (2–3). <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/844/4/1228p.pdf> [in Ukrainian].
11. Mochernyi, S. V. (2001). *Ekonomichna teoriia: posibnyk* [Economic theory: A handbook]. Kyiv: Akademiia. [in Ukrainian].
12. Tsurkan, S. M. (2016). Sutnist ta skladovi elementy orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu vykorystannia personalu promyslovykh pidpriemstv [The essence and structural elements of the organizational and economic mechanism for personnel use in industrial enterprises]. *Problemy i perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva*, 2(1), 62–73. http://nbuv.gov.ua/UJRN/piprp_2016_2%281%29__14 [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 25.05.2026 р.

Дата прийняття статті до друку: 17.06.2026 р.

Дата публікації (оприлюднення) статті: 23.07.2026 р.

Стаття поширюється на умовах ліцензії Creative Commons Attribution License International CC-BY.